

ZORUNLU EĞİTİMDE ONİKİ YILA DOĞRU

Yrd. Doç. Dr. Aysun Erginer

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı

GİRİŞ

Son yıllarda bilim ve teknolojiye olduğu gibi eğitimde de yeni gelişmeler, değişimler yaşanmakta, dünya gittikçe küçülmekte ve teknolojiye sağlanan değişim yaşamı kolaylaştırmaktadır. Bu hızlı değişim tüm ülkeleri eğitimde niteliği yükseltmeye, eğitim sistemlerinde ulusal değerler yanında evrensel ölçütleri de dikkate alarak düzenlemeler yapmaya zorlamaktadır.

Teknolojik yeniliklerin başdöndürücü bir hızla artması ve haberleşme olanaklarının gelişmesi, uluslararası piyasadan pay kapma yarışları, ülkeleri daha nitelikli mal ve hizmet üretmeye ve bunun sonucunda da daha iyi yetişmiş, daha nitelikli insan gücü çalıştırmaya yöneltmektedir (Bircan 1996, 63). Daha iyi yetişmiş ve daha nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde eğitim sistemine önemli sorumluluklar düşmektedir.

Eğitimin temel işlevlerinden birisi, bireyleri toplum yaşamına hazırlamaktır. İnsanların doğal yapıları zaman içinde önemli bir değişikliğe uğramamakla birlikte, toplumsal gereksinimler, koşullar ve olanaklar hızla değişmektedir. Eğitimin planlanması ve yöneltme ilkelerinin belirlenmesinde, çağdaş bilimin ve tekniğin temel ilkeleri konusunda bilgi sahibi olmak gerekliliği, eğitim kurumlarının bireylerin her konuda öğrenme, düşünme ve problem çözüme gücünü geliştirici ortamları hazırlamak zorunda olduğu, hızlı teknolojik gelişim ile birlikte meslek çeşitlerinin artmakta, bazılarının iş piyasasından silinmekte ve bazılarının değişmekte olduğu, zorunlu temeleğitimin genel eğitim olması gerektiği ve süresinin uzamasının kaçınılmazlığı üzerinde önemle durulmalıdır. Zorunlu temeleğitimin amacı, mesleki bilgi ve beceri öğretmek, meslek becerisi kazandırmak değil, mesleki yatkınlığı ortaya çıkarmak olmalıdır (Kuzgun 1997, 21-22). Yıldırım (2003, 86), Kuzgun'la ortak görüşü paylaşarak, genel eğitim süresinin olanaklı olduğu ölçüde uzatılması gereğine dikkat çekmektedir.

Dünyadaki hızlı değişim, farklılaşan mal ve hizmet istemlerini daha hızlı karşılayabilme, yeni teknolojilere uyum sağlayabilme, teknoloji yaratabilme, mesleğe özgü bilgi ve beceriler yerine uzun dönemde kullanılabilirliği olan genel becerileri gerektirmektedir. Yeni eğitim gereksinmesi öğrenmeye açık, yetiştirilebilirliği yüksek, uyumlu, yaratıcı, insan ilişkileri güçlü, mesleğe yatkınlığı sağlayan bilgi ve becerilerle donatılmış bireyler yetiştirme yönündedir (Tural 1997, 33).

Görüldüğü gibi genel becerilere sahip olan bireylerin, bu becerilerini yeni gelişmelere uyarlayabilmeleri istenmektedir. O halde zorunlu eğitimini tamamlamış

bir öğrencinin sahip olması gereken bilgi, beceri, tutum ve davranışların neler olması gerektiği çok iyi belirlenmelidir. "Dünyanın hızla değiştiği, bilginin ve teknolojinin durmadan geliştiği bu yüzyılda nasıl bir insan yetiştirilmek istendiği üzerinde dikkatle ve özenle düşünülmeli, yetiştirilecek insan tipi yeniden belirlenmelidir" (Gürkan 1997, 26).

Teknolojik Gelişmelerin Eğitim Sistemine Yansımaları

İletişim ve teknoloji alanlarındaki başdöndürücü gelişmenin sonucunda oluşan küreselleşme olgusu, ülkeler arasındaki siyasi sınırları bile zorlamakta, gelişmiş ülkelerde Araştırma ve Geliştirme (AR-GE), teknoloji kullanımı, bilginin hızla yayılması, bilgi toplumunun oluşturulması yönünde eğilimler ağır basmakta, bloklaşma eğilimleri artmaktadır (DPT 2000a, 17). Mikro elektronik ve iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler ile üretim süreçlerinde, işin niteliğinde meydana gelen değişimler ve bilginin artan önemi, bireyin yeterliklerini anlamlı derecede etkilemektedir (EURYDICE/CEDEFOP 1998, 231). Yeni teknolojilerin kullanımı, geçmişte geçerli olan birey yeterliklerinin güncelliğini kaybetmesine neden olmaktadır. Her alanda gözlenen hızlı değişim eğitimin amaçlarında, öğrenme-öğretme süreçlerinde, öğretim süresinde, öğretmen yeterliklerinde yeniliklere gidilmesini gerektirmektedir. Türkiye, bu değişime duyarsız kalamayacağı için kendisine yön verecek, uzun dönemli bir politika belirlemek durumundadır.

Teknolojik gelişmeler doğrultusunda dünyada birçok ülke eğitim sistemlerini sürekli olarak yenilemekte, daha çok insanı daha uzun süre eğitmek, daha nitelikli insan gücü yetiştirebilmek için reform denilebilecek uygulamaları gerçekleştirmektedir. Gelişmekte olan ülkeler içinde, ülkemiz de bu uygulamaları izlemekte, çağı yakalamak ve gelişen teknolojinin hızına davranış olarak uyum sağlayabilecek bireyleri yetiştirmek için çaba harcamaktadır. Bu çabalar bilgi teknolojilerinin eğitim kurumlarına aktarılması olarak belirlemekte, bunun yanında zorunlu eğitim süresinin uzatılması süreci kararlılıkla uygulanmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinde, okulöncesi eğitimi zorunlu eğitim kapsamına alma girişimlerinde buldukları (Lüksemburg), zorunlu eğitimde alt yaş sınırının 5 yaş ve öncesini (Hollanda, İngiltere), üst yaş sınırının 18 yaş (Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Belçika, Hollanda) kapsadığı gözlenmektedir. Bugünden yarına daha çok insanın daha uzun süre eğitilebilmesi, eğitimde fırsat eşitliği yönünden olumlu bir gelişme olabileceği gibi, bireylerin politikaya katılımını, topluma daha kolay uyumunu, bilinçli demokratik davranışlarda bulunmasını sağlayabilecektir.

Bugün çeşitli ülkelerde ilköğretim düzeyinde okullaşma oranının artmasına paralel olarak, ortaöğretim süresi yukarıya doğru çekilerek, daha fazla nüfusun daha uzun süreli temeleğitim görmesini sağlamak için zorunlu eğitim süresi uzatılmaktadır (Gürkan 1993, 44). Ülkeler, dünyadaki gelişmeler doğrultusunda ilköğretim ya da temeleğitimi yeterli görmeyebilmekte, ortaöğretimin bazen ilk

yılına, bazen tamamını zorunlu eğitime dahil edebilmekte, böylece daha fazla nüfusun daha uzun süreli eğitim görmesini sağlamaya çalışmaktadır.

Zorunlu eğitime katılım, okullaşma oranlarının yükseltilmesi gibi birçok sorunu çözümlenmiş gelişmiş ülkeler, herkesin eğitim fırsatlarından yararlanabilmesini temel alan "home schooling" (evde okullaşma) uygulamalarına yönelmekte; bunu uzaktan eğitim sistemlerinde meydana gelen teknoloji ağırlıklı gelişmelerle pekiştirmektedirler.

Avrupa ülkelerinin pek çoğu, okula başlama yaşını düşürerek ya da okuldan ayrılma yaşını yükselterek, zorunlu eğitim süresinin uzatılıp uzatılmaması konusundaki tartışmalarla meşgul olmuştur. 1950'li yılların sonundan beri, yirmi ülkede zorunlu eğitimin süresiyle ilgili yasa onaylanmıştır. Ülkelerin çoğunluğunda okula başlama yaşı 6, okuldan ayrılma yaşı ise 16 yaş olarak belirlenmiştir. Zorunlu eğitim Lüksemburg'ta 4, İngiltere ve Hollanda'da 5, İskandinav ülkelerinde ise 7 yaşında başlamakta, Avrupa ülkelerinde zorunlu eğitimin tamamlanmasında da farklılıklar gözlenebilmektedir (Peck 1995, 418).

İspanya'da zorunlu eğitim 8 yıl iken (6-14 yaş grubundaki çocuklar için), 16 yaşına kadar uzatılması düşünülecek 10 yıl olmuş, Portekiz'de 1987 yılına kadar 6 yıl olan zorunlu eğitim, 1987/1988 öğretim yılından başlayarak 9 yıla çıkarılmıştır (EC 1987). İtalya'da 20 Ocak 1999 tarihli yasa, 1999/2000 öğretim yılından başlayarak zorunlu eğitim süresini 9 yıla çıkarmıştır. İtalya'da zorunlu eğitim süresinin 18 yaşına kadar uzatılmasıyla ilgili reform çalışmaları devam etmektedir (EURYDICE 2000). Hollanda'da 6 yıl olan zorunlu eğitim süresi, 1969 tarihli Zorunlu Eğitim Yasası ile 6-16 yaş grubundaki çocukların tam zamanlı okullara devamını zorunlu kılacak şekilde artırılmış, 1985'de zorunlu eğitime başlama yaşı altı yaştan beş yaşa indirilmiş, böylece tam zamanlı zorunlu eğitim süresi 12 yıl olmuştur. 1971 tarihli Zorunlu Eğitim Yasası ile, 18 yaşın altındaki öğrenciler için, tam zamanlı zorunlu eğitimin son yılını yarı zamanlı olarak tamamlayabilme olanağı sağlanmıştır (EURYBASE (2001). The Education Systems in Netherlands 2001).

Zorunlu Eğitim Süresinin Uzatılmasının Temel Nedenleri

EURYDICE/CEDEFOP (1995)'ta zorunlu eğitim süresinin uzatılmasındaki temel amacın, önce herkese eğitimde fırsat ve olanak eşitliği sağlanması, sonra öğrencilere daha üst düzeyde bir genel eğitim verilmesi, onların ilgi, eğilim ve yeteneklerini daha iyi tanımları, böylece genel eğitim ile mesleki eğitim arasında daha doğru bir seçim yapabilmelerinin sağlanması olduğu belirtilmektedir. Çocukların iş yaşamını ve meslekleri tanımlarının ve yeteneklerine göre yönlendirilmelerinin, Türkiye'de şu an geçerli olan sekiz yıllık zorunlu eğitimdeki uygulamalarla gerçekleştirilmesi olanaklı görünmemektedir.

Farklı bir bakış açısıyla Richman ve Kopel (1997), zorunlu eğitimin bir eğitim hakkı olarak tanımlandığını dile getirmekte, fakat bunun tartışılır olduğuna, gelişmiş

toplumların hükümetlerinin çocukları okula devam etmek zorunda bırakmadığında da eğitimden yüksek bir verim alındığına dikkat çekmektedir. Çünkü gelişmiş ülkelerde aileler, eğitimin önemi ve gerekliliği konusunda bilinçlenmiş durumdadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise ancak, eğitimin zorunlu kılınmasıyla daha çok insanın yetiştirilmesi olanaklı hale gelmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (Tomul 2000, 85), 1990 yılında yayınladığı İnsanî Gelişme Raporu'nda "İnsanî Gelişme (İnsanca Gelişme)" kavramına dikkatleri çekmiştir. İnsanî gelişme, ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel alanlardaki gelişmelere göre "İnsanî gelişme endeksi" ile belirlenir. Bu endeks ekonomik göstergelerin yanında eğitim (okuma-yazma ve okullaşma oranları -özellikle kadınların okullaşma oranı-, öğretim süresi), sağlık (çocuk sağlığı ve beslenme, çocuk ve bebek ölüm oranları vb.) gibi bazı toplumsal göstergelere göre oluşturulur. Ekonomik, toplumsal, siyasal içerikli ölçütlerle bir ülkede insan yaşamının düzeyi, insanca yaşama koşulları ortaya konulmaya çalışılır. İnsanî gelişmeyi belirleyebilmek için kullanılan göstergeler arasında eğitimde "öğretim süresi", en önemli belirleyicilerden biridir.

1970-1980 yılları arasında Doğu ve Güneydoğu Asya'da on gelişmekte olan ülkeyi inceleyen bir araştırma yapılmıştır (Kağıtçıbaşı 1997, 20-21). Bu ülkeler arasında Güney Kore, Tayland gibi çarpıcı ekonomik gelişme gösteren ülkeler de bulunmaktadır. On yıllık sürecin başlangıcında ekonomik yatırım yerine eğitime yatırım yapan ülkeler, diğer ülkelere göre daha hızlı gelişme göstermişlerdir. Hatta zorunlu eğitim sürelerini uzatarak eğitime ciddi olarak yatırım yapan ülkelerin, bunu yapmayan ülkelere dört kat daha hızlı ekonomik gelişme sağladıkları, bu araştırmayla ortaya konulmuştur.

Genel bir eğitim ekonomisi kuramı "ülke nüfusunun tümünün en yüksek düzeyde eğitilmesi, daha açık bir deyişle, herkesin kapasitesinin elverişli olduğu, gidebileceği en yüksek düzeyde eğitilmesi gerekliliği" üzerinde durmaktadır (Adem 1997, 29). Ekonomik gelişme, eğitime az yatırım yapılarak ulaşılabileceği olanaksız görünmektedir. Çünkü tüm dünyada, hemen hemen tüm sektörler daha nitelikli insangücü arayışı içine girmişlerdir.

UNESCO 1991 Dünya Eğitim Raporu'nda, küresel perspektifle ülkelerin kaynakları elverdiği ölçüde, zorunlu eğitimin derece derece uzamakta olduğu ve bunun 8-10 yıllık bir temeleğitime dönüştüğü vurgulanmaktadır (Kavak, 1997, 23).

Aytaç (1985, 121-123) 19. yüzyılda ve hatta 20. yüzyılın ilk yarısında zorunlu eğitimden, okuma-yazma, hesap öğretimi vb. temel bilgilerin kazandırılmasının anlaşıldığını belirtmektedir. Bugün ise toplumsal kökenine bakılmaksızın, her çocuğa geniş kapsamlı bir genel eğitim kazandırılması hedeflenmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkeler okul sistemlerinin yeni koşullara yanıt verememesi, arz ve talebi karşılayamaması gibi nedenlerle eğitim reformu hareketine girişmişlerdir. Yeni okul sistemlerinin temeli fırsat eşitliğine dayanmaktadır. Zorunlu eğitim süresinin uzatılması, yeni toplumsal, ekonomik

koşullara yanıt verebilmek için eğitimde düzenlemelere gitme gereksiniminden ortaya çıkmaktadır. Zorunlu eğitim süresinin uzatılması ve yaygınlaştırılması, eğitimin demokratikleştirilmesi yönünden önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü ancak zorunlu eğitimi süresinin uzatılmasıyla, eğitimi belirli toplumsal kesimlerin doğal bir ayrıcalığı gibi gören sınıfsal anlayış engeli kırılmaktadır. Ülkeler zorunlu eğitim süresini uzatarak, öğrencileri tanımaya ve mesleğe yönelmeye, daha çok sayıda çocuğun ortaöğretim olanağına kavuşturulmasına yönelmişlerdir.

Avrupa okul sistemlerinin gelişim sürecinden de anlaşılacağı gibi, zorunlu eğitim süresinin uzatılmasının altında yatan temel nedenler, bireylerin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi, fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanması, temel bir hak olan eğitim hakkından herkesin yeteneği ölçüsünde yararlanması, okullaşma oranlarının artırılmasının ve çağın koşullarına, demokrasiye ve kalkınmaya uyum sağlayabilecek, ekonominin gereksinim duyduğu nitelikli, yüksek nitelikli insangücünün yetiştirilmek istenmesidir.

“Zorunlu eğitim nicel yönden her yurttaşa gidecek kadar yaygınlaştırılmalı, nitel yönden çağın gereklerine uygun olarak kendini yenilemelidir. Zorunlu eğitim kendini yenilerken diğer eğitim basamaklarıyla ve etkileştiği sistemlerle tutarlı ve dengeli olmalıdır” (Başaran 1974, 9). Zorunlu eğitim süresinin uzatılmasında, nicel yönde gelişme sağlamak kadar, nitel yön üzerinde de önemle durulmalıdır.

Üzerinde durulması gereken bir nokta da, gelişmekte olan ülkelerin önemli bir sorunu olarak görülen “çocuk istihdamı”dır. Çocuklar çalışma yaşamı içinde zihinsel ve fiziksel gelişimlerini tamamlayamamakta, kendilerini geliştirmeye olanaklarından yoksun kalmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne (Resmî Gazete 27.01.1995, 22184) göre, 18 yaşın altındaki tüm bireyler, çocuk olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmesi, 15 yaşından küçüklerin işyerlerinde çalıştırılmayacağını, Çıracılık ve Meslek Eğitimi Yasası, 11 yaşındakilerin aday çırak olduğunu, yine bu yasa ile İş Yasası, 13 yaşındakilerin çırak olabileceğini, Türk Ceza Yasası, 11 yaşını dolduranların “suça ehil” olduğunu, Medeni Yasa, hakim kararı ile 14 yaşındaki kız ve 15 yaşındaki erkeklerin evlenebileceğini, Küçükleri Muzır Nesriyattan Koruma Yasası ise 18 yaşın altındakilerin “küçük” olduğunu belirtmektedir (MEB 1996, 103). Görüldüğü gibi yasalarımızda “çocuk” kavramı üzerinde bir uzlaşmaya varılamamıştır. Gelişmiş ülkelerin zorunlu eğitimi tamamlamada üst yaş sınırını 18 yaşa çıkardıkları düşünüldüğünde Türkiye’nin, Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki (Resmî Gazete 27.01.1995, 22184) çocuk tanımı doğrultusunda, yasalarda bazı düzenlemelere gitmesi gerekmektedir.

Zorunlu eğitim yaşının yükseltilmesiyle çocuklara, çocukluğunu yaşamaları için belirli bir süre daha tanınmış olacaktır. Fakat zorunlu eğitim süresinin uzatılması, çalışan çocuğu olan ailelerin gelirinin azalması gibi sonuçlara da neden olabilecektir. Çocuklar, ancak iş yaşamına giriş nedenlerinin ortadan kaldırılması halinde, çalışma yaşamı dışında kalabilirler. (Tural 1996, 61).

Türkiye’de eğitimde, cinsiyet, yöresel eşitsizlik, köylü-kentli, varlıklı-yoksul arasındaki eşitsizlikler olmak üzere dört tür eşitsizlikle karşılaşmaktadır: Bunlardan sadece ilk üçü ile ilgili istatistiki verilere ulaşılabilmektedir (Adem 1981, 143). Ekim 1999 Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre, Türkiye genelinde 15-17 yaş kümesindeki çocukların yüzde 49’unun okula devam etmediği görülmektedir. Bu yaş kümesindeki erkek çocukların yüzde 42’si, kız çocukların ise yüzde 56’sı okula devam etmemektedir. Yine aynı yaş kümesindeki kentteki erkek çocukların yüzde 36’sı, kızların yüzde 45’i, köydeki erkek çocukların yüzde 58’i, kızların yüzde 74’ü okula devam etmemektedir (DİE 2001, 35). Bu sonuçlar, erkek çocukların okula devam etme oranının köy ve kent dahil olmak üzere, kız çocukların okula devam etme oranından yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle köylerde, erkek çocuklar ile kız çocukların okula devam etme oranları arasındaki fark daha da belirgindir.

Zorunlu eğitim süresinin uzatılmasıyla (yeni bir zorunlu eğitim modeliyle), sistem dışında kalmış çocukların (ve yetişkinlerin) yeniden eğitim sistemine kazandırılacağı, hatta Türkiye’de toplumsal bir sorun olan erken evlenme ve doğurma yaşının 17 yaş ve üstüne ertelenebileceği düşünülmektedir.

Türkiye’de 2000 yılı itibarıyla, 0-14 yaş kümesi, nüfusun yüzde 30’unu; 15-64 yaş kümesi, nüfusun yüzde 64’ünü; 65+ yaş kümesi, nüfusun yüzde 6’sını oluşturmaktadır (DPT 2000b, 80). Genç bir nüfus yapısına sahip olan Türkiye için, bu nüfusun iyi eğitilmesi durumunda ekonomik değeri artacaktır. Avrupa Birliği’ne (AB) tam üyeliğin sağlanabilmesi ve AB ülkeleriyle mal ve hizmet üretiminde rekabet edilebilmesi için, işgücünün eğitim düzeyinin AB ülkeleriyle uyumlu olması, AB ülkelerinin işgücüyle yarışabilecek insangücünün yetiştirilmesi gerekmektedir.

Oniki Yıllık Zorunlu Eğitimi Gerekli Kılan Nedenler

Bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler, bireylerin gereksinimlerinde değişime neden olurken, çağı yakalayabilecek ve gelişen teknolojinin hızına davranış olarak uyum sağlayabilecek nitelikli insangücünün yetiştirilmesi gerekliliği, ülkelerin eğitim sistemlerinde yeniliğe gitmelerini gerektirmektedir.

Temel öğrenme gereksinimleri, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve gelişen teknolojiye koşut olarak sürekli farklılaşmaktadır. “Bu nedenle dünya ülkelerinin büyük bir çoğunluğu ekonomik ve toplumsal gelişmeler doğrultusunda temel eğitim süresini uzatma ve bu süreyi zorunlu eğitim süresi olarak kabul etme eğilimi göstermektedirler” (Erden 1991, 11). Temel öğrenme gereksinimlerinde belirli bir standardın yakalanmasının gerekliliği, verilen eğitimle temel öğrenme gereksinimlerinin tam olarak karşılanamadığı ve bunu karşılayabilmek için ilköğretim süresinin uzatılarak zorunlu hale getirilmesinin gerekli olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar bulunmaktadır (Fidan ve Baykul 1994). Hatta dünyadaki

gelişmeler, daha çok insanın daha nitelikli yetiştirilebilmesi için ortaöğretimin de zorunlu eğitim kapsamına alınmasını gerektirmektedir.

AB'ye üye pek çok ülke her düzeyde okullaşma oranının yükseltilmesi, eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanması, zorunlu eğitim süresinin uzatılması vb. gerçekleştirilerek 5 yaş öncesi ve ortaöğretim sonrası nüfusun çoğunluğunun eğitime katılımı ve yaşam boyu eğitimin nasıl sağlanabileceği, daha nitelikli eğitiminin nasıl verilebileceği, yetişkin eğitimi gibi konulara yoğunlaşmıştır. AB ülkelerinin hemen hemen yarısının, ortaöğretimin tamamını ya da ilk yılını zorunlu eğitime dahil ettikleri görülmektedir. Eğitim sistemlerinde sürekli yeniliğe giden AB ülkelerinden bazılarının (örneğin, İtalya EURYDICE 2000), yakın zamanda zorunlu eğitimi tamamlama yaşını 18 yaşa çıkarma şeklinde hedefleri bulunmaktadır.

Bireylerin öğrenme gereksinimlerinin karşılandığı ve mesleğe yönelmeden önce eğitim hazırlıklarının yapıldığı zorunlu eğitimde süre konusu, ülkemizde üzerinde tartışılan konular arasındadır (Erden 1991, Zorunlu Eğitim Sempozyumu 1993, Atasoy 1996, Dünyada ve Türkiye'de Zorunlu Eğitim 1997, Temeleğitim, Bilim, Eğitim ve Toplumsal Gelişme 1997, Kavak 1998). Sekiz yıllık zorunlu eğitimin uygulanmaya girmesiyle tartışmalar yerini, oniki yıllık zorunlu eğitim tartışmalarına bırakmıştır. Türkiye'de sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasına geçiş nedenleri açıklanmaya çalışılırken, küreselleşen dünya, bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler, ulusal eğitim sisteminin özelliklerinden doğan faktörler üzerinde durulmuştur.

İlköğretim Okulu Klavuzu'nda (MEB 1983, 2), çocukların ilgi ve yeteneklerinin beş yıllık bir eğitimle ortaya çıkmasının çok zor olduğunun kabul edildiği, ülkemizde 6-11 yaş çocuklarının yüzde 95'inin ilkokullara devam ettiği, ilkokul ve ortaokullarda okullaşma oranlarının doğu illerinde, kırsal alanlarda ve kızların eğitiminde ülke ortalamasının çok altında bulunduğu, ilkokul ve ortaokul sonrası ortaöğretime devam oranının çok düşük olduğu ve bunun temel öğrenme gereksinimlerinin tam karşılanmadan iş yaşantısına geçmek anlamına geldiği konularına değinilmiştir. Ayrıca, yöneltme ve mesleki eğitime erken başlama gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. ILO Sözleşmesi'ne göre "15 yaşından küçüklerin işyerlerinde çalıştırılmaması" benimsenmiştir. Zorunlu eğitimin sekiz yıla uzatılmasında çocukların gelişimsel özellikleri de dikkate alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) Kasım 1997 tarihli "Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Uygulaması ile İlgili Sorular ve Cevaplar" adlı yayınında, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretime ani bir kararla geçilmediği, 1981 yılında toplanan Onuncu Milli Eğitim Şûrası'ndan, 1996 yılında toplanan Onbeşinci Milli Eğitim Şûrası'na kadar tartışmaların sürdüğü, üzerinde sürekli çalışıldığı belirtilmektedir (MEB 1997, 3). Kısacası sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim için 24 yıl beklenmiş, 55. Hükümet'le yani siyasi organların kararıyla uygulamaya geçilebilmiştir. 4306 Sayılı Yasa'nın yürürlüğe girişinden 3 yıl sonra ise oniki yıllık zorunlu eğitim tartışmaları başlamıştır. Onbeş ve Onaltıncı Milli Eğitim Şûraları'nda, zorunlu eğitimin sekiz yıl üzerine kaç yıl daha süreceği, yapısının nasıl

olacağı üzerinde tartışmalar yapılmış, açıkça zorunlu eğitimin oniki yıl olması konusuna değinilmemiş, süre konusunda bir karara varılamamıştır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, zorunlu eğitimin uzun vadede oniki yıla çıkarılacağı belirtilmesi dışında tartışmalar, gazeteler, bazı eğitim-öğretim ve öğretmen dergilerinde sürdürülmüş, ancak konu henüz bilimsel bir ortamda değerlendirmeye alınmamıştır.

Milli Güvenlik Kurulu'nda (MGK) Milli Eğitim Bakanı 2001-2002 öğretim yılında oniki yıllık zorunlu eğitime geçileceğini belirtmiş, ama daha sonraki bütçe görüşmelerinde finansman yetersizliği nedeniyle, ancak 2004 yılında oniki yıllık zorunlu eğitime geçileceğini açıklamıştır. Hiçbir bilimsel değerlendirme yapılmadan böyle bir sonuca gidilmesi, bu konuda "siyasal iradenin" hazır olmadığını akla getirmektedir (Adem 2001, 130). Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu döneminde, oniki yıllık zorunlu eğitim sık sık gündeme gelmiş, liselerin dört yıla çıkarılması konusunda tartışmalar yapılmış, fakat uygulamaya geçilmemiştir. MEB şu an, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki temel doğrultusunda, oniki yıllık zorunlu eğitime yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.

Türkiye'de sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitimi gerektiren nedenler (küreselleşme, bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler, uluslararası ölçütler, bireylerin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi gerekliliği, temel bir hak olan eğitim hakkından herkesin yeteneği ölçüsünde yararlanmasının sağlanması - fırsat ve olanak eşitliği-okullaşma oranlarının artırılması), oniki yıllık zorunlu eğitim için de geçerlidir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 18 yaşındaki tüm bireyler çocuk olarak kabul edildikleri için, Türkiye'de zorunlu eğitimlerini tamamlamış bireylerin üç yıl daha iş piyasasına girmemeleri gerekmektedir. ILO Sözleşmesi'ne göre "15 yaşından küçük çocukların iş yerlerinde çalıştırılmaması" esasının, 18 yaş dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. "Yıldırım (2003, 85) bilimsel verilerin, 15 yaş çocuklarının bile eğitim türleri arasındaki seçimi yapabilmelerinin gerçekçi olmadığını, gelişim düzeylerinin böyle bir kararı verebilmek için yeterli bulunmadığını gösterdiğini" belirtmektedir.

Zorunlu eğitimin dört yıl daha uzatılması üzerindeki tartışmalar siyasilerin eline bırakılmadan, bilimsel anlamda değerlendirilmelidir. Konuya sekiz yıl olan zorunlu eğitimin dört yıl daha uzatılması şeklinde yaklaşmak yerine, dünyadaki gelişmiş ülkelerin ve uyum sürecinde bulunduğumuz AB ülkelerinin eğitim sistemleri incelenerek, ülke koşullarına uygun bir zorunlu eğitim modeli geliştirilmeye çalışılmalıdır.

Ayrıca, yurt dışında öğrenim görmek isteyen Türk öğrencileri istenilen düzeyde yabancı dil bilmeme, diplomada denklik sağlanamama vb. önemli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Pek çok ülke lisansüstü öğretime öğrenci kabul ederken, oniki yıllık bir eğitimi tamamlamış olma koşulunu aramaktadır. Türkiye'deki zorunlu eğitim ve üzerine devam edilen ortaöğretim, toplam onbir yıla

denk geldiği için bir yıllık öğrenim eksik kalmaktadır. Şu an Türkiye’de ortaöğretim kurumlarının dört yıla çıkarılmasıyla bu açığın bir yönüyle kapatılacağı düşünülebilir. Fakat dünya ve AB ülkelerinin okulöncesi eğitime verdikleri önem, hatta bazı ülkelerde bu eğitim düzeyini zorunlu eğitim kapsamına alma girişimleri dikkate alındığında yapılacak çalışmalar, geçici çözümler yerine zorunlu eğitime getirilecek düzenlemelerle birlikte yürütülmelidir.

KAYNAKÇA

- Âdem, M. (1981). *Eğitim Planlaması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Âdem, M. (1997). *Zorunlu Temel Eğitim, Temel Eğitim, Bilim, Eğitim ve Toplumsal Gelişme*. Ankara: TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri 8: 29-40.
- Âdem, M. (2001). *Devrim Yasaları Odağında Öğretim Birliği*. İstanbul: Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER (1997). Eğitim Reformunun Temel İlkeleri, Dünyada ve Türkiye’de Zorunlu Eğitim Sempozyum Bildirileri. Ankara.
- Atasoy, M. (1996). *Zorunlu Eğitimde Süre Sorunu*. Öğretmen Dünyası, 197, 15-19.
- Aytaç, K. (1985). *Avrupa Okul Sistemlerinin Demokratlaştırılması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.
- Başaran, İ. E. (1974). “Türkiye’nin Zorunlu Öğrenim Sorunları ve Çözüm Yolları”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.

- Bircan, İ. (1996). “Küreselleşme, Gümrük Birliği ve Eğitimde Yeniden Yapılanma Süreci”. *Yeni Türkiye Eğitim Özel Sayısı*, 7, 63-65.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE). (2001). *Türkiye’de Çalışan Çocuklar*. Ankara.
- DPT. (2000a). “Türkiye’nin Dış Ekonomik İlişkileri”. Ankara: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- DPT. (2000b). *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*. Ankara.
- EC. (1987). “The Education Structures in the Member States of the European Communities. Brussels”, Luxembourg: *Office for Official Publications of the European Communities*.
- Erden, M. (1991). *Temel Eğitim Süresi*. Çağdaş Eğitim, 164, 10-14.
- EURYBASE. (2001). “The Information Database on Education Systems in Europe”. *The Education System in the Netherlands 2001*. Web: <http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=NL&Language=EN>
- EURYDICE. (2000). “Educational System and Legislation (in Italy). Structure of the Education and Initial Training Systems in the Member States of the EU”. *European Resources Centre -Area Education- of Italy*. Web: <http://www.centrorisorse.org/estia/edusisleg.htm>
- EURYDICE/CEDEFOP. (1995). *Structures of The Education and Initial Training Systems in the European Union*. Brussels.
- EURYDICE/CEDEFOP. (1998). *Training for a Changing Society Thessaloniki: European Centre For the Developmental Vocational Training*.

Fidan, N. ve Baykul, Y. (1994). "İlköğretim Okullarında Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşlanması". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 7-20.

Gürkan, T. (1993). "Zorunlu Eğitimde Öğretim Programları". *Zorunlu Eğitim Sempozyumu* (Bildiriler). Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayını I: 43-49.

Gürkan, T. (1997). "Eğitim Programları ve Öğretim Açısından 8 Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretime Geçişin İrdelenmesi. Eğitim Reformunun Temel İlkeleri", *Dünyada ve Türkiye'de Zorunlu Eğitim Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi, 25-29.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1997). "Temel Eğitim ve Toplumsal Gelişme". *Temel Eğitimi, Bilim, Eğitim ve Toplumsal Gelişme*. Ankara: TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri 8: 17-22.

Kavak, Y. (1997). *Dünya'da ve Türkiye'de İlköğretim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kavak, Y. (1998). "Zorunlu Eğitimde Evrensel ve Ulusal Görünüm". *Eğitim ve Bilim*, 107, 54-57.

Kuzgun, Y. (1997). "İlköğretimde Yönlendirme. Eğitim Reformunun Temel İlkeleri", *Dünyada ve Türkiye'de Zorunlu Eğitim Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi, 21-24.

MEB. (1983). *İlköğretim Okulu Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB. (1996). *Onbeşinci Milli Eğitim Şurası*. Ankara.

MEB. (1997). *Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Uygulaması İle İlgili Sorular ve Cevaplar*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Peck, B. T. (1995). "Compulsory Schooling in Europe". *Phi Delta Kappan*, 76/5, 418-419.

Richman, S. ve Kopel, D. B. (1997). "End Compulsory Schooling. Independence Institute", *Independende Issue Paper*. USA. Web: <http://i2i.org/SuptDocs/IssuPprs/iscompul.htm>

T.C. Resmi Gazete. (27.01.1995). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*, 20.11.1989. Sayı: 22184.

Tomul, E. (2000). "İnsanî Gelişme Göstergeleri İle Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişki". *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2, 85-90.

Tural, N. (1996). "Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim Üzerine". *Eğitim ve Yaşam*, Güz, 58-61.

Tural, N. (1997). "Kaynak Kullanımı Bağlamında Eğitimde Yeniden Yapılanmaya İlişkin Bir Değerlendirme. Eğitim Reformunun Temel İlkeleri", *Dünyada ve Türkiye'de Zorunlu Eğitim Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi, 30-37.

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA). (1997). "Temel eğitim, Bilim, Eğitim ve Toplumsal Gelişme". *Bilimsel Toplantı Serileri* 8, Ankara.

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayını I. (1993). *Zorunlu Eğitim Sempozyumu*. Ankara.

Yıldıran, G. (2003). *Avrupa Birliği ve Eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Yrd. Doç. Dr. Aysun Erginer

Gaziösmenpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim-Bilimleri Bölümü Eğitim
Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı

THE FIT OF ONE-, TWO-, THREE-PARAMETER MODELS OF İTEM RESPONSE THEORY TO ÖZDEBİR ÖSS EXAM MATHEMATICS TEST

MADDE TEPKİ KURAMINA DAYANAN BİR-, İKİ-, ÜÇ- PARAMETRELİ MODELLERİN ÖZDEBİR ÖSS SINAVI MATEMATİK TESTİNE UYUMU

Dr. İsmail ÖNDER*

Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi

ABSTRACT

The present study aimed to investigate whether one of the IRT models fit the data obtained from ÖZDEBİR ÖSS Exam mathematics subtest and distinguish the IRT model that fits well to the data. Data was derived randomly from examinees throughout Ankara (N=1097). Goodness of fit investigations were done through examination of unidimensionality, local independence, equal discrimination indices, minimal guessing, non speeded test administration, invariance of ability parameter estimates and invariance of item parameter estimates. In addition, item information functions and item characteristics curves were reviewed. Results presented that the most appropriate model data fit was achieved by 2-PLM.

Keywords: item response theory, model data fit analysis, person and item statistics

ÖZET

Bu araştırma, ÖZDEBİR ÖSS Sınavının matematik testinden elde edilen veriye Madde Tepki Kuramına dayanan modellerden birinin uyup uymadığını ve bu veriye en uygun modeli belirlemeyi amaçlamıştır. Veri, sınava Ankarada giren öğrencilerden rasgele seçilerek elde edilmiştir (N=1097). Model veri uyumu araştırmaları tek boyutluluk, yerel bağımsızlık, eşit ayırtedicilik gücü, minimum şansla doğru cevaplandırma, hızlandırılmamış test uygulaması, yetenek parametresi kestirimlerinin değişmezliği ve madde parametreleri kestirimlerinin değişmezliğinin araştırılması ile yapılmıştır. Ayrıca, madde bilgi fonksiyonları ve madde karakteristik eğrileri gözden geçirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, iki parametrelili modellerle en iyi model veri uyumunun elde edildiğini göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: madde tepki kuramı, model veri uyumu analizleri, kişi ve madde istatistikleri